

АНГЕЛ ТОДОРОВ
ПИСАТЕЛ НА СТАРОТО
БЪЛГАРСКО СЕЛЮ

chitanka.info

Михалаки Георгиев е един от видните представители на българската литературно-реалистична класика. Името му е тясно свързано с развитието на критическия реализъм в нашата литература, чийто обект е главно някогашният нерадостен живот на българските трудещи се селяни, които в годините на капиталистическия строй, от освобождението от османското робство до освобождението от фашизма, представляваха най-голямата маса, стигаща до осемдесет на сто от българския народ.

Тъй като крупното земевладение по време на османското робство беше главно в ръцете на иноземната управляваща аристокрация (бейове и паши), Освободителната война имаше за нашето историческо развитие ролята на буржоазнодемократична революция, иноземните земевладелци бяха изгонени, земята премина в работещите я преди това на изполица или по други начини трудови селяни. В условията на започналото първоначално натрупване на капитала и на концентрирането на богатствата у чорбаджии, лихвари и кръчмари, трудещите се селяни не само не подобриха своя хал, а много скоро присъщи за живота им станаха немотията и социалното и политическо подтисничество, упражнявано върху тях от буржоазномонархическата власт и нейните оръдия по места.

Докато през 80-те години главна черта на българската литература беше подзеждането на възрожденско-освободителните мотиви, за да бъдат противопоставени на настъпващата буржоазна реакция (Захари Стоянов, Вазов и др.), през 90-те години на миналия век главна литературна тема стана селският живот. Очертаха се мрачните за селянина фигури на бирника, лихваря, чорбаджията-кръвопиец. Възрожденската романтика на Вазов премина в някои негови произведения в рязка критика на тия порядки в българското село („Елате ни вижте“), с гневни ноти в тая насока навлезе в литературата Яворов („На нивата“, „Градушка“), Цанко Церковски пишеше не само за страдащото, но и за вдигащото се на борба село, яви се цяла генерация белетристи, критически реалисти яростни изобличители на икономическото и политическо положение в българското село (Тодор Влайков, Антон Страшимиров, Елин Пелин, някои забравени днес писатели като Никифор Попфилипов, чиито драматизирани повести дълги години не слизаха от селската читалищна сцена и др.). В тая характерна и така важна писателска фаланга се включва в самото

начало на десетилетието, в 1890 година, с първия си разказ „Кървавото примирие“, в редактираното от Вазов списание „Денница“, известният до това време само като селскостопански и селсконаучен деятел Михалаки Георгиев.

Тогава той е вече тридесет и шест годишен възраст, на която повечето писатели са изявени и добре очертани. Различни са писателските пътища и биографии и той има свой особен път в живота и литературата.

Роден е в 1854 година във Видин, където свършва местното училище. В онова време, а и дълго след това, Видин, като повечето български градове, има аграрно-занаятчийски характер, жителите на града са едновременно земеделци. Подрастващият сред тях юноша опознава и техния живот, и живота на заобикалящите града села. Това го насочва към аграрното образование, което получава от шестнадесетгодишната си възраст в селскостопанското училище в чешкия град Табор. След като в 1874 година го завършва, той е учител дълги години отначало в родния си град, а след това в Лом и София. Тук, в столицата на страната, скоро го оценяват като деятел и изследовател на селското стопанство, от 1884 година е началник на Земеделско-индустриалното отделение (отначало в Министерството на обществените сгради, след това — в Министерството на финансите). Съставя и издава селскостопански учебници, а особено бележито е ръководеното от него първо българско „Земеделческо и промишлено изложение“ в 1892 година в Пловдив, предшественик на сегашния световноизвестен Пловдивски панаир. Доста години работи като български дипломатически представител в други страни, редактор е на вестник с ярка антимонархическа насока, лежи в прословутата Черна джамия (затвор), познава трудности и нещастия и завършва живота си на 62 години — в 1916 година.

Когато се говори за творчеството на Михалаки Георгиев, рядко се отбелязва, че той е писал стихове, в които той не е проявил с най-голяма сила своя талант. Поезията обаче съпътствува целия му живот, тя е най-пряк израз на протеста му против тежките обществени порядки — има я в тогавашните популярни сборници, съставени от социалиста Георги Бакалов и от други, и е масово използвана от младежите-декламатори по селата, а и в града. Пише я и през младите си, и през по-късните си години. В редактирания от него в. „Балканска

трибуна“, в броя му от 23 януари 1907 година, четем тия негови сатирични редове:

*На съд идеш, там те маят,
с години те трият,
стражарите едно знаят:
да гонят, да бият.*

Макар че неговите стихове, за чийто характер приведеният откъс дава известна представа, са доста популярни на времето, все пак главната му сила е в неговите разкази. С тях той влиза в златния фонд на българската литература.

Веднага трябва да отбележим една особеност на неговото разказвателно дело особеност, която не характеризира изцяло никой друг български писател, а се среща само в някои творби на отделни автори (у Елин Пелин и др.). Това е, че той почти винаги пише на своя роден диалект — видинският. Видинският диалект е разновидност на шопския говор; характерен за някои части на Западна България (главно — кореняшкото софийско население), с личните местоимения „я“, „он“ и др., с частичката „че“ за бъдеще време (вместо „ще“), с „екане“ вместо приетото „якане“ (дедо, млеко), с редица свои думи и изрази. Макар и диалектен, тоя говор е разбираем за всеки българин от всички краища на страната, така че използването му от Михалаки Георгиев не му пречи да има общонационално значение, а му придава особен колорит. Дори взет на sluка, при отварянето на една от книгите му, за езика, пък и за стила му е показателен например тоя откъс:

*Ако си се наканил максус за у дедо Дичови, па са
хаберлии, че ще им кондишеш на гости, а оно махни, брате,
махни, от икрам не знаеш ни къде да се денеш...*

Читателят ще обърне внимание и на изобилстващите турцизми — в ония години те се срещат често в народния ни говор, литературният ни език постепенно се освобождава от тях, но неведнъж

писателите (напр. Алеко Константинов в „Бай Ганю“) ги употребяват — и това е особено засилено у Михалаки Георгиев.

Самият негов стил е, така да се каже, народно-разказвателен: той пише така, както някой човек от народа разказва някаква случка на свои побратими и съселяни. Народността (като естетическа категория, означаваща правдив разказ от позициите на народа) у него е пределно застъпена, тя е неговият писателски маниер, съзнателно осъществяван и в езика, и в простата, безизкуствена сюжетна, структура.

Има едно литературно правило, според което авторът трябва да следва своята сюжетна линия без отклонения в странични неща, които не са нужни за нейното изясняване. Съвременната ни критика например често обвинява нашият известен писател Стоян Даскалов в това, че той системно прави такива „отклонения“. Като всяко литературно правило, и посоченото не може да има абсолютен характер, не е задължително за всички писатели. Така, в най-колоритния, най-популярен разказ на Михалаки Георгиев „Меракът на чичо Денчо“ основата е наивността и простодушието на героя, който иска от своя приятел-голедец да го назначи на служба, на която няма да се работи: да стане диригент, защото само ще маха с една пръчица... Това, че тая характеризираща разказа случка е предшествувана и съпътствувана от редица други случки и разговори, без които нейното изясняване може да мине, не е развалило разказа, а е дало възможност на писателя да разшири жизнената картина. И така е в много други негови разкази. Също когато включи в своя разказ ново лице, писателят се счита за задължен да ни разкаже неговия живот и да ни опише физическия му портрет, като понякога по този начин с цели страници се отклонява от основната разказвателна линия. Но и това у Михалаки Георгиев не е слабост, а негов, присъщ на творчеството му, литературен подход. Виждаме широко разслоена картината на тогавашното българско село.

Като рисува селската неволя (с чести подзаглавия: съвременен разказ), Михалаки Георгиев неведнъж сравнява тая неволя с робската, отпреди освобождението. Пример за това са думите му в разказа „Кочо Кюскията“: „Письците и ревовете от турските грозотии и патила до вчера се замениха днес с письци и ревовете от българско зло. Върху незасъхналата още кръв, която проляха вчерашните освободители, ний проливаме днес нашата собствена кръв, за да възтържествува инатът

на съвременните политици...“ От зло, че по-зло — това е негов любим израз. И тук се мярка фигурата на бирника „дошел бирник — вик и олелия“. И чорбаджията-лихвар, и окъсаният бедняк, който аргатува у чорбаджиите или се тормози върху малкото парче земя с примитивна техника и с обирничеството, на което е подложен от търговци и други кърлежи на народа. В тоя дух, често с голям хумор, се редят неговите разкази или цикли с разкази с указателните заглавия „С тебешир и въглен“, „Шарен свят“ и др.

В литературните разслоения, съществуващи в негово време, Михалаки Георгиев е чужд на кръга „Мисъл“, който, при редицата положителни страни на участващите в него писатели, е насочен, общо взето, естетски с уклон към Запада. Той е в реалистичната и русофилска среда на Иван Вазов и неговите съратници.

Литературата със селска тематика, чийто типичен представител в ония години е Михалаки Георгиев, в по-късно време получава ново развитие — заедно с влиянието на социалистическите идеи и на работническото движение в средата на трудещите се селяни. Общата черта на тая нова, в днешно време социалистическо-реалистична литература, с творчеството на нашите стари писатели като Михалаки Георгиев е любовта към селския труженик — тоя труженик, който днес създава нашето ново социалистическо земеделие в системата на социалистическото изграждане на целия български народ.

С благосклонното разрешение на читателя ще си позволя накрая да внеса известен личен елемент в това мое изложение. Земляк съм на Михалаки Георгиев — роден съм 1906 година във Видин. По време на смъртта му в 1916 година бях десетгодишен — възраст, от която всеки човек помни добре това, което му е направило силно впечатление. Михалаки Георгиев живееше в това време в София, но често беше във Видин, особено лятно време; имаше къща, в която живееха негови близки, на десетина къщи от нашата. Баща ми, учител и едновременно лозар и земеделец, беше ученолюбив, имаше голяма за времето библиотека и като читалищен деятел дружеше с някои писатели — с Антон Страшимиров, видински зет и затова често в нашия град, Тодор Влайков, близък приятел с нашия роднина-видинчанин Найчо Цанов, при когото често гостуваше, и с Михалаки Георгиев. Спомням си го, като ни идваше на гости с масивна фигура, без брада, но с големи мустаци, с тежка походка по калдъръмната пътека към нашата беседка

в двора до бунара. Нашето многолюдно семейство знаеше, че ще ни дойде на гости, и го чакахме пред богатата трапеза, на която винаги се мъдреше голяма кана с наше си, хубаво червено вино. „Бай Михалаки, от твоето“ — казваше баща ми, като му наливаше и наистина пазеше за него в специално буренце отлежал самоток. От разговорите му съм запомнил това, че ругаеше високо царя — „тоя мръсен Бурбон“. И общия дух на приказките му — и смешки (вицове, бихме казали днес), и все нещо за селяните — те му бяха в душата...

Живели са по нашата земя крупни писатели, оригинални личности, беззаветно верни на народа. И са създали голямо творчество. Един от тия писатели, и то от най-първите, е Михалаки Георгиев. Затова с радост посрещаме новия сборник с негови творби, дело на Издателството на БЗНС.

Септември, 1979

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.